

**TALINISU KASVATAMINE
MAHETINGIMUSTES**

KATSETULEMUSED JÕGEVA SAI-s

Reine Koppel

Jõgeva Sordiaretuse Instituut

reine@jpbi.ee

**JÕGEVA SAI TALINISU MAHEKATSE 2009, 2010,
2011, 2012**

Eelvili:

2009 saak- mustkesa;

**2010 saak – tatar, enne seda punane ristik
ristik**

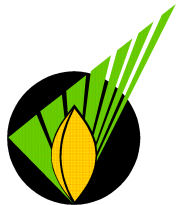
2011 saak – tatar, enne seda punane ristik

**2012 saak – hernes haljasväetiseks, enne seda pun.
ristik**

Külvisenorm 500 id tera/m²

Külviaeg 2. sept

Kevadel äestamine

JÕGEVA SAI TALINISU TAVAKATSE 2010-2012

Eelvili: hernes (sisseküntud)

Külvisenorm: 450 id tera/m²

Külviaeg: sept esimene dekaad

**Põhiväetis: N 15-17; P 30 ; K 63-75 kg/ha 2010
sügisel lisaks S, Mg, B**

Kevadel äestamine

Kevadel amoonium salpeeter N 80+20 kg/ha

Umbrohu tõrje: Atlantis OD; MCPA+Lintur

Puhis: Bariton

RÄÄGIME TÄNA:

Talvekahjustus

*****

Miks just talinisu ja mis on vahet tali ja suvinisul

*****

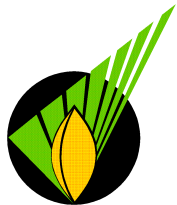
**Kvaliteet – proteiini sisaldus, kleepevalgu sisaldus,
kleepevalgu kvaliteet, langemisarv**

Saak

*****

Mahekatse 4 aasta tulemusi

Mahekatse tulemus võrreldes tavakatsega

KÜLMATALUVUS LIIGITI:

rukis

-30 ° C

talnisu

- 20...-25 ° C

tritikale

-24 ° C

talioder

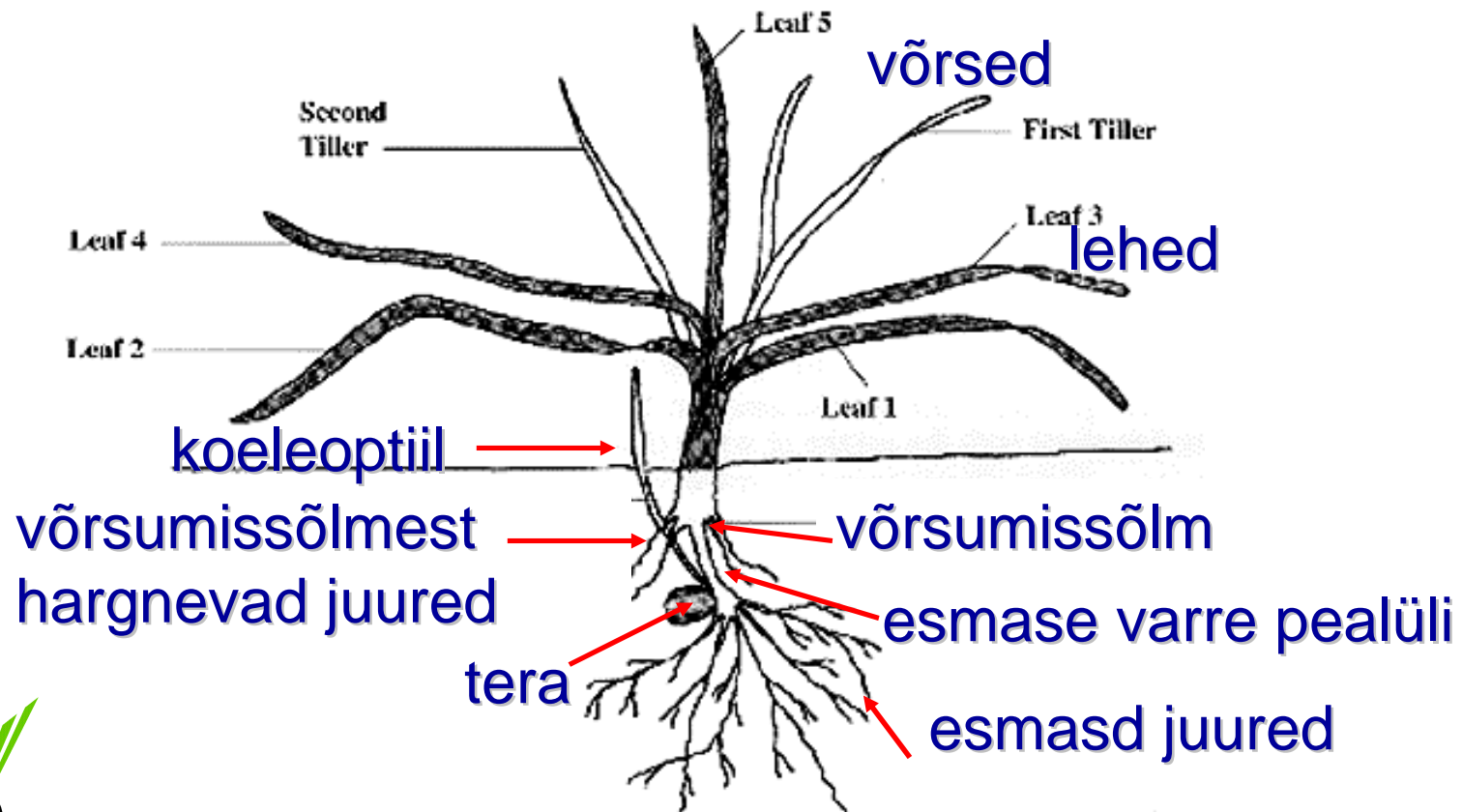
-15 ° C

talikaer

-14 ° C

OLULINE ON VÕRSUMISSÕLME ELLU JÄÄMINE!

VÄHENDA TALVEKAHJUSTUSE RISKE:

Vali sobiva kaldega põllud

??? Külva veidi varem kui tavaviljeleja

Kasvata talvekindlaid sorte !!!

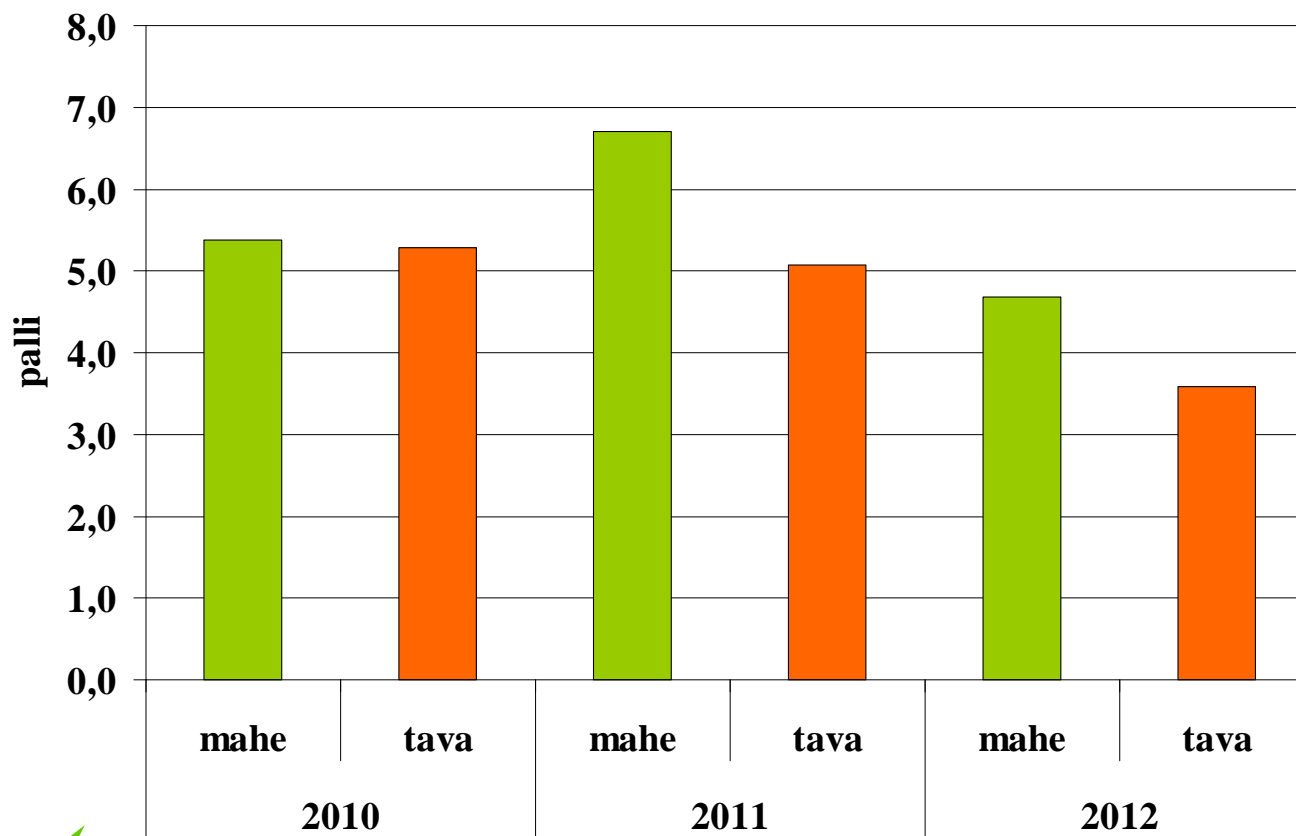
Kaaliumi ja fosfori piisav olemasolu mullas

Vali liblikõieline eelvili

Otsekülv?

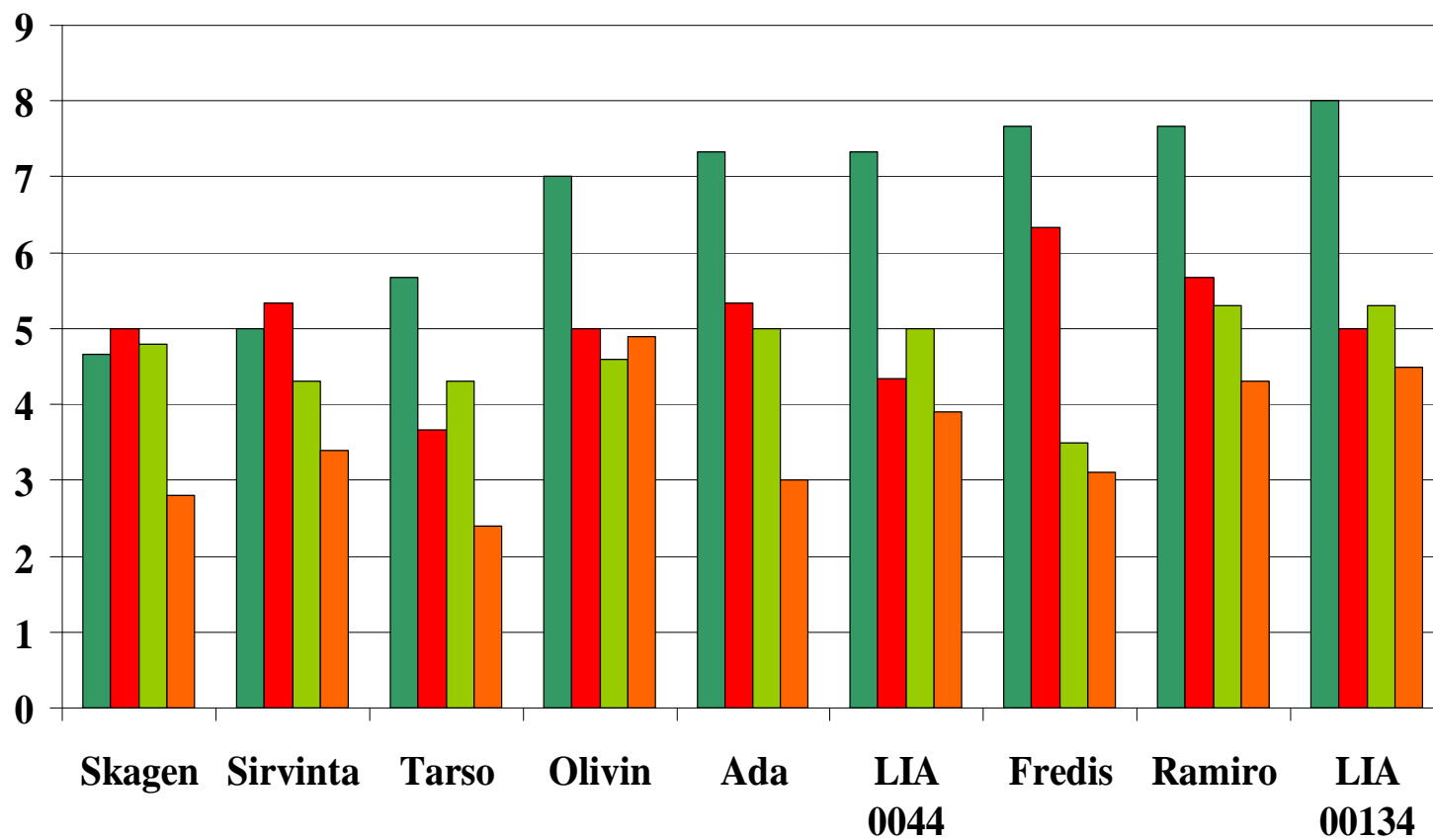

TALVEKAHJUSTUS- mahe-tava võrdlus 2010-2012

TALVEKAHJUSTUS- mahe-tava võrdlus 2011, 2012

■ 2011 mahe ■ 2011 tava ■ 2012 mahe ■ 2012 tava

TALINISU vs SUVINSU

Mullaniiskuse kasutus efektiivsem

Juurestik rohkem arenenud

Saagipotentsiaal suurem

Tera suurem

Koristusaeg varajasem

Kvaliteet madalam

Kasvatamine seotud riskiga - talvekahjustused

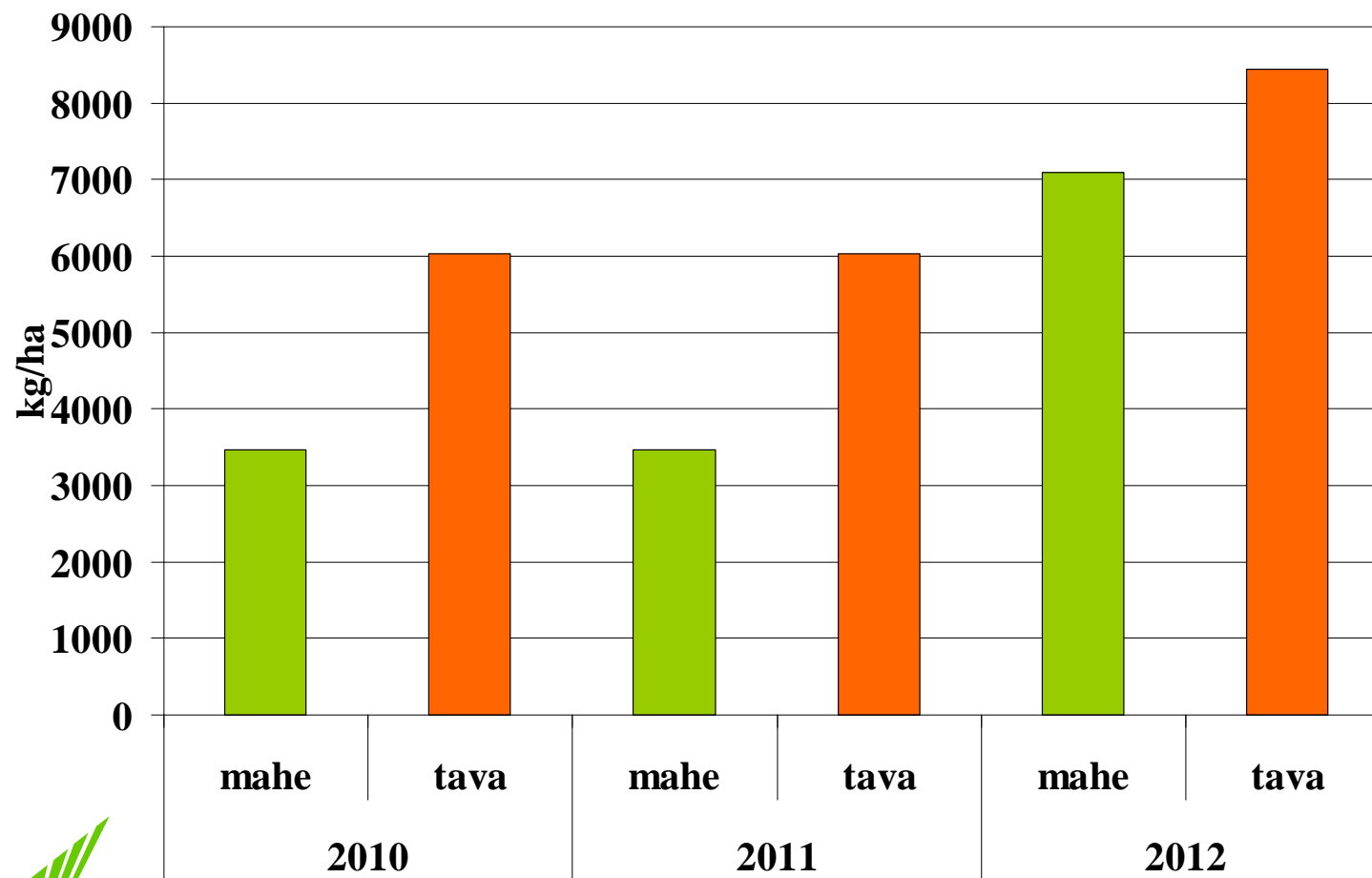

TALINISU ei ole sama, mis SUVINSU!

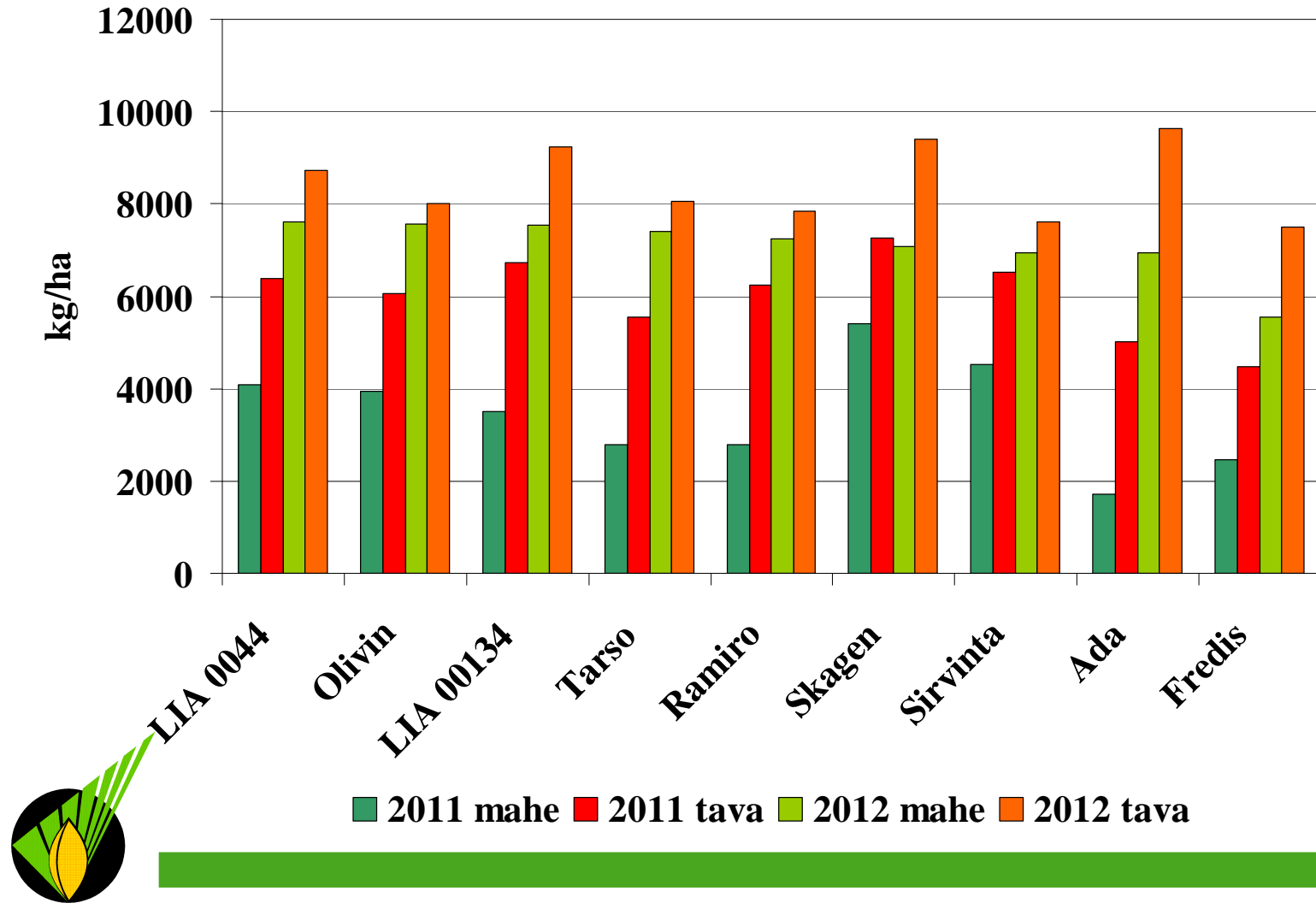
**Talinisu külvatakse meie kliimas sügisel
(septembris), sest vajab õitsema
hakkamiseks jarovisatsiooni staadiumit
ehk vernalisatsiooni**

SAAK- mahe-tava võrdlus 2010-2012

SAAK- mahe-tava võrdlus 2011, 2012

TALINISU SAAK MAHEVILJELUSES

Saak maheviljeluses 10-30% väiksem kui tavaviljeluses

Jõgeval 2009 a moodustas 88% tavasaagist

2010 a 89 %

2011 a 52 %

2012 a 84 %

Võimalikult viljakas muld, happesus pH üle 6

Eelviljaks haljasväetiskultuur või ristikurohke põldhein

SORDIVALIK!

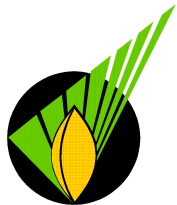
KVALITEEDI hindamine

“Saksamaa” süsteem jagab nisu 4-5 klassi.

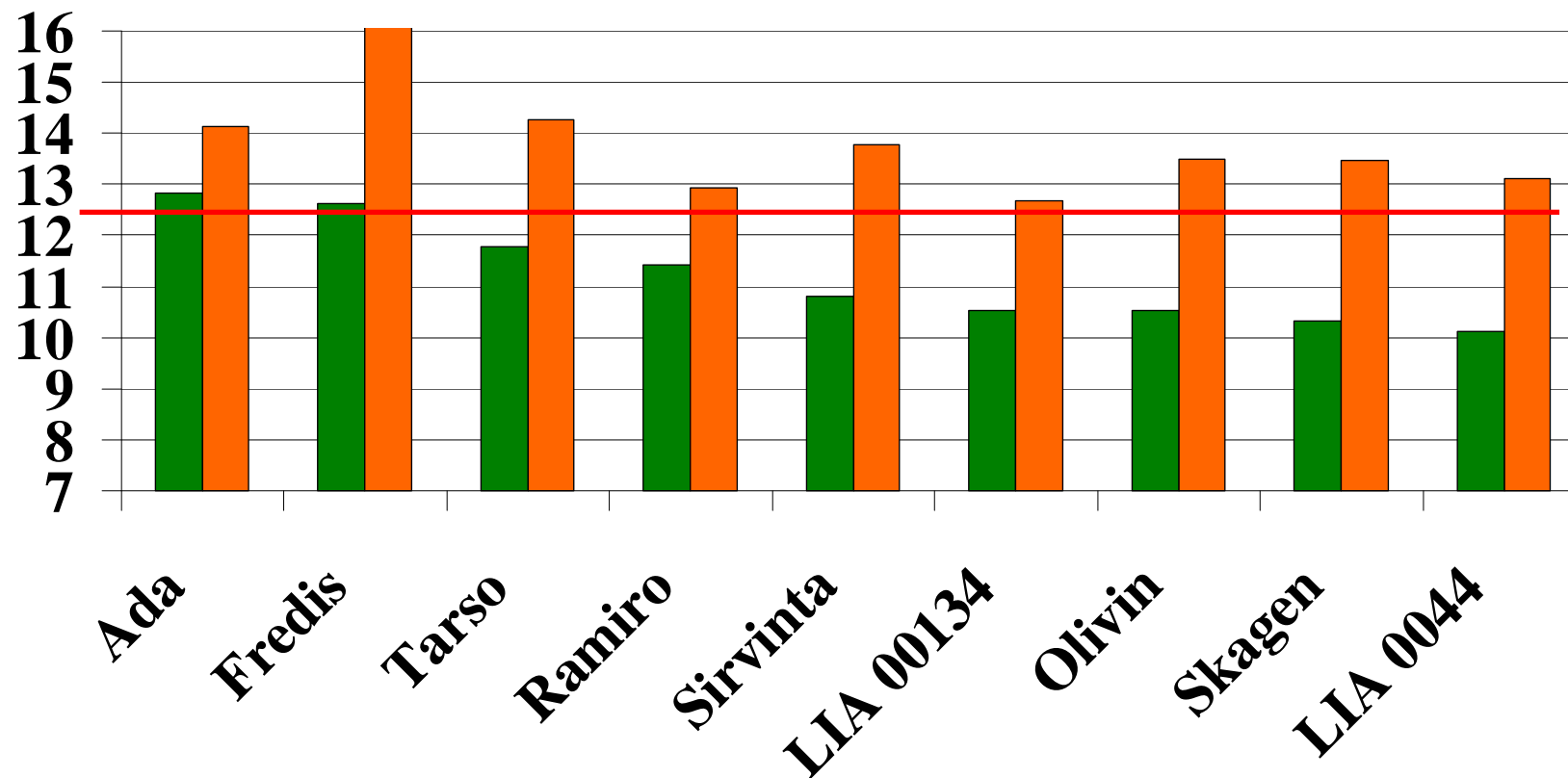
E-eliit, A – kõrge kvaliteet, B- normaalne, K -pehme ehk biskviidinisu ja C – ülejäänud

	E	A	B	K
Proteiin (%) min	12,4	13,8	13,2	12,8
Sedimentatsioon (ml) min	47	33	26	19
Jahu väljatulek (%) min	76	74	74	76
Veesidumisvõime (%) min	56,9	55,9	53,7	52,6
Langemisarv (sek) min	285	255	255	235
Mahumass (ml/100 g) min	710	650	590	560

“Itaalia süsteem” kvaliteet	Parandaja	Kõrge	Normaalne	Kondiitri
Alveograaf W	300	220	160	115
Alveograaf P/L	1	0,6	0,6	0,5
Proteiin (%)	14,5	13,5		
FAR Stabiilsus (min)	15	15	5	
Langemisarv (sek)	250	220	220	240

PROTEIIN- mahe-tava võrdlus 2011

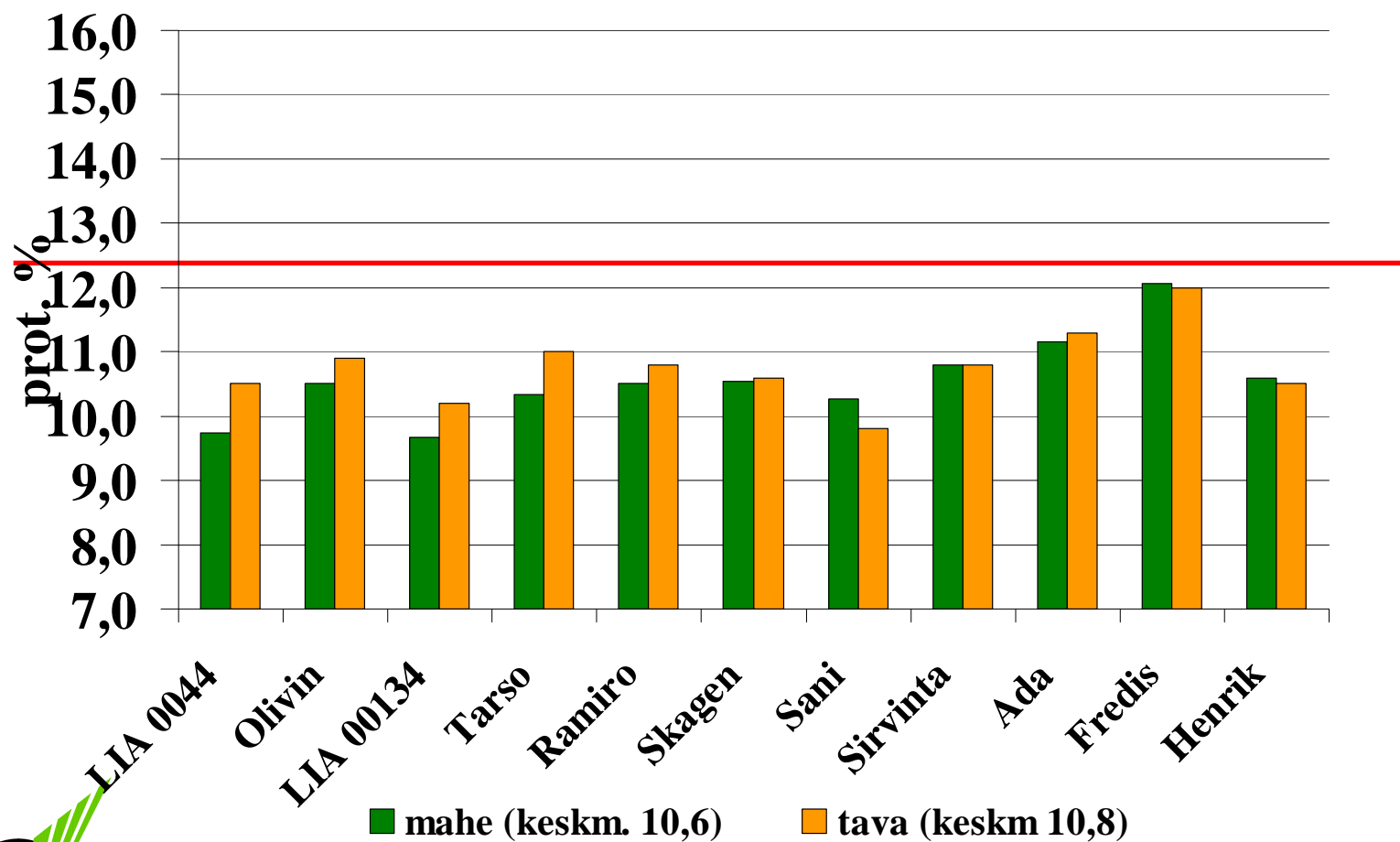

■ mahe (keskm 11,2) ■ tava (keskm 13,8)

PROTEIIN- mahe-tava võrdlus 2012

PROTEIINI SISALDUS

Sõltub sordist ja kasvutingimustest. Mõjutab küpsetuskvaliteeti.

Kokkuostul	I kategooria min 15,0%
Tartu veski kuni 2011	II kategooria min 13,5%
	III kategooria min 12,0%

ALATES 2012 E ja A klass

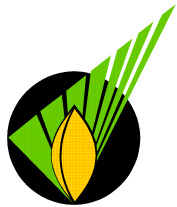
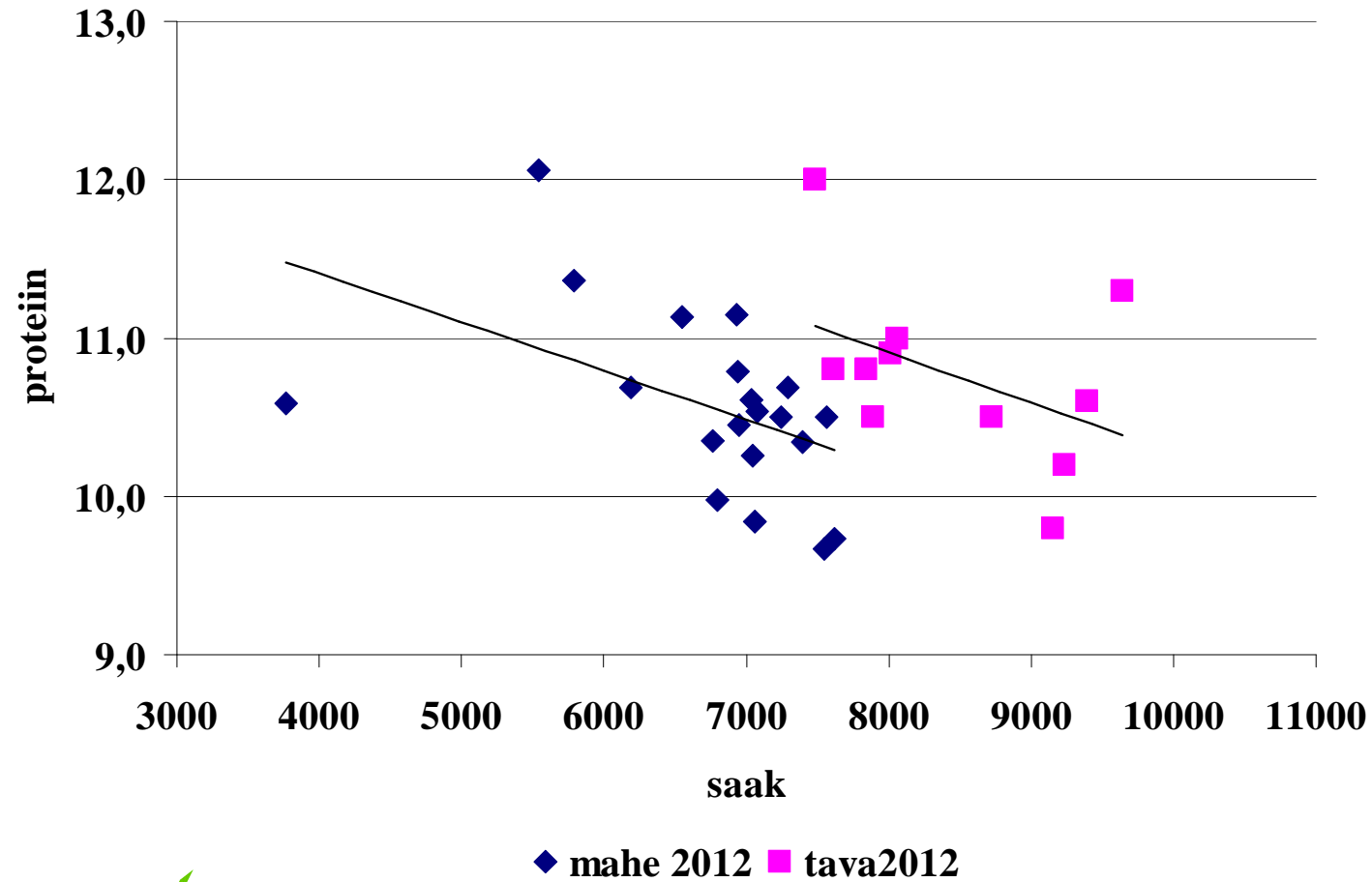
Jõgeva SAI 2004-2007:

Suvinisu 14,6 g	sõltub sordist 21%	aastast 75%
Talinisu 11,6 g	sõltub sordist 5%	aastast 89%

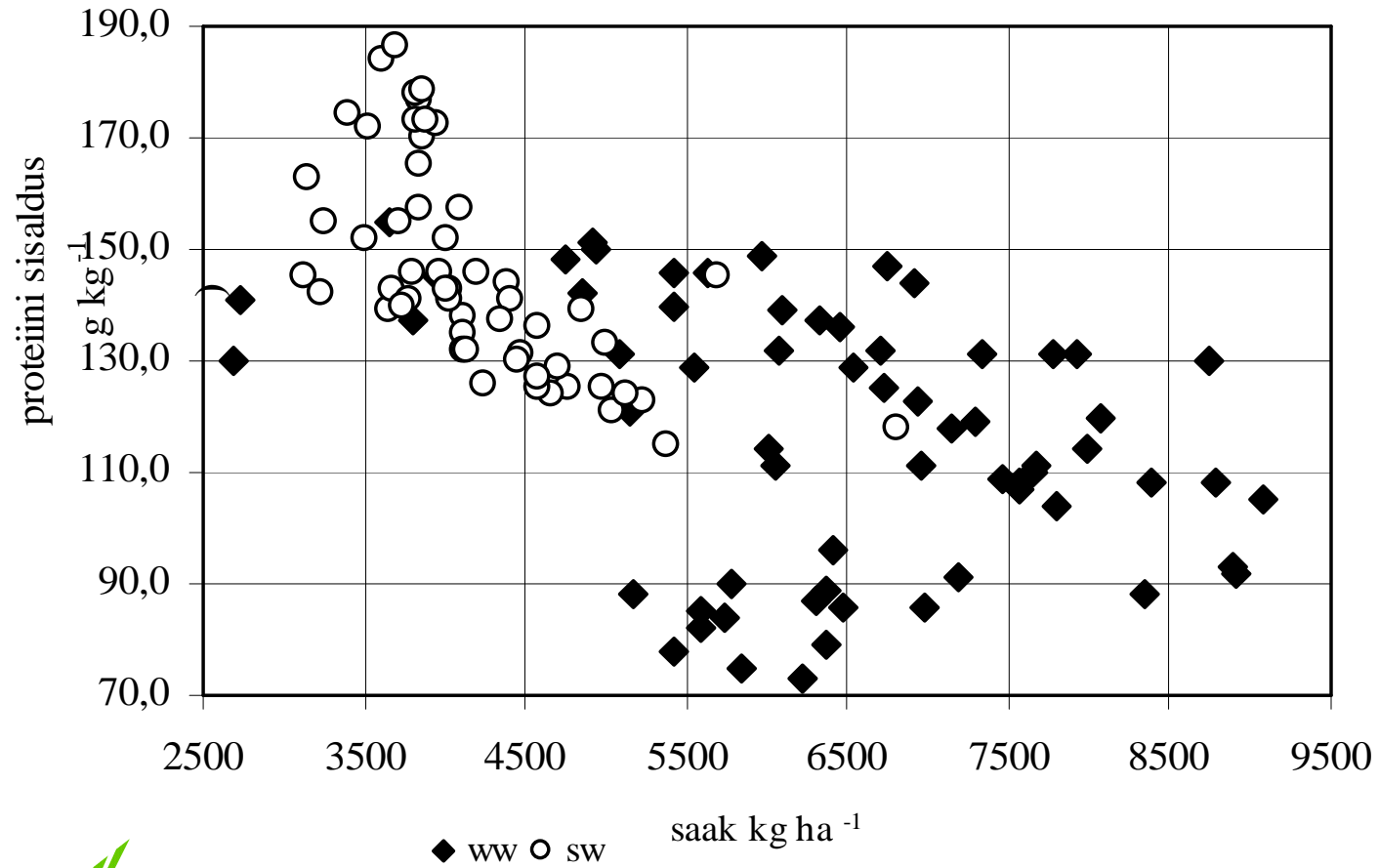
Lämmastikväetise jaotatult andmine – vegetatsiooni alguses ja võrsumise lõpus aitab proteiinisaldust suurendada

Proteiinisisaldus ja saak 2012

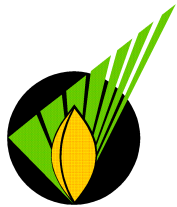

SAAK ja PROTEIINISISALDUS (suvi ja talvisul)

**PROTEIINISISALDUSELE LISAKS
NÄITAB KÜPSETUSKVALITEEDI
HEADUST KA KLEEPEVALGUS
SISALDUS**

**KLEEPEVALKU PEAB OLEMA PALJU
JA SEE PEAKS OLEMA KVALITEETNE**

KLEEPVALGU SISALDUS

KLEEPEVAK=TERALIIM=GLUTEEN

Sõltub sordist ja kasvutingimustest. Mõjutab küpsetuskvaliteeti.

Kokkuostul	I kategooria min 30%
(Tartu veski kuni 2011)	II kategooria min 27%
	III kategooria min 23%

Alates 2012 – nisu E ja A grupp

Jõgeva SAI 2004-2007:

Suvinisu 32,9 g	sõltub sordist 27%	aastast 67%
Talinisu 25,2 g	sõltub sordist 7%	aastast 87%

Lämmastikväetise jaotatult andmine – vegetatsiooni alguses ja võrsumise lõpus aitab kleepvalgusisaldust suurendada

GLUTEENI INDEKS

Iseloomustab kleepvalgu tugevust ehk kvaliteeti
Sõltub sordist ja kasvutingimustest. Mõjutab küpsetuskvaliteeti.

Optimaalne 60-90

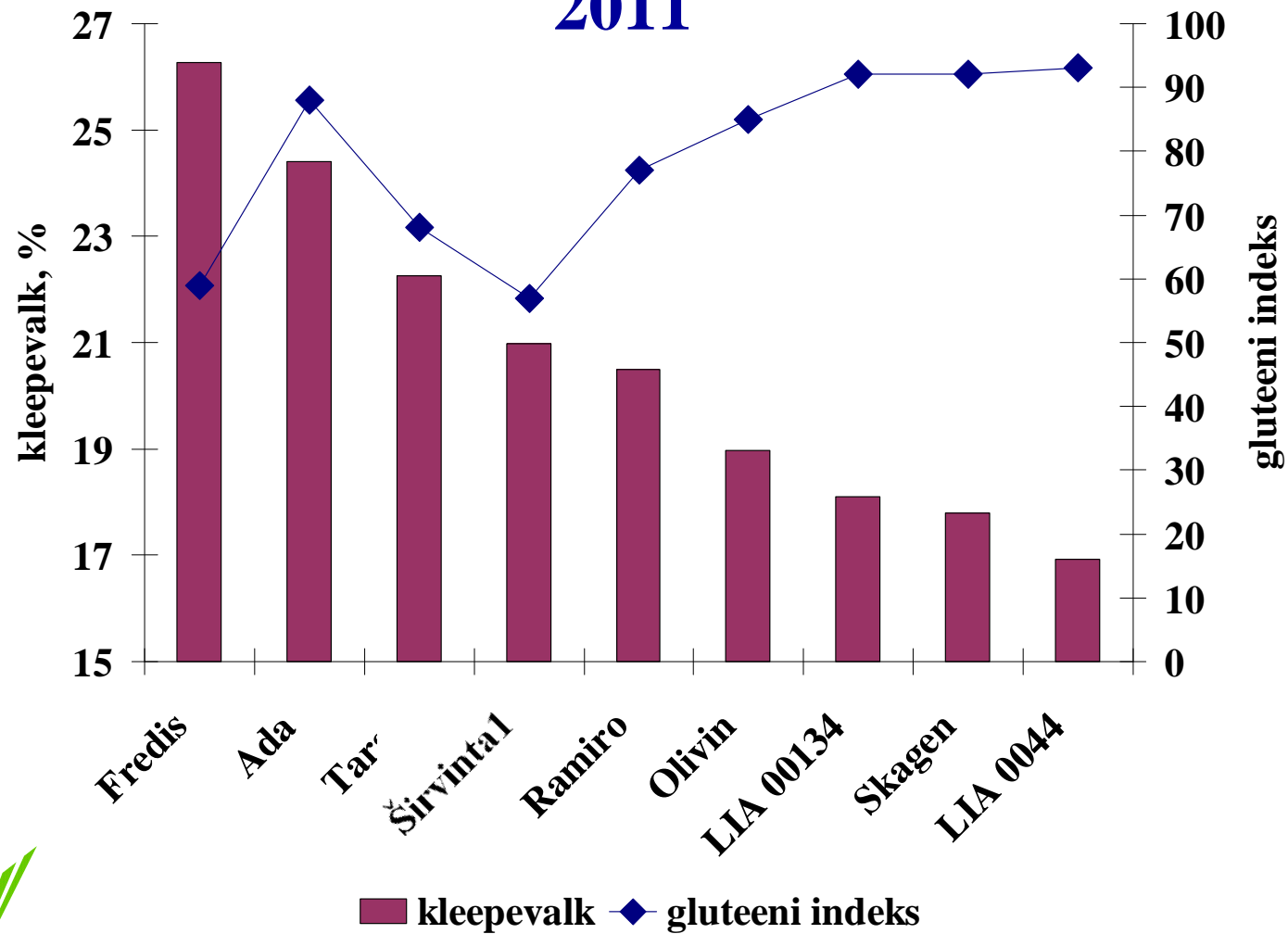
Jõgeva SAI 2004-2007:

Suvinisu 66	sõltub sordist 46%	aastast 42%
Talinisu 62	sõltub sordist 28%	aastast 44%

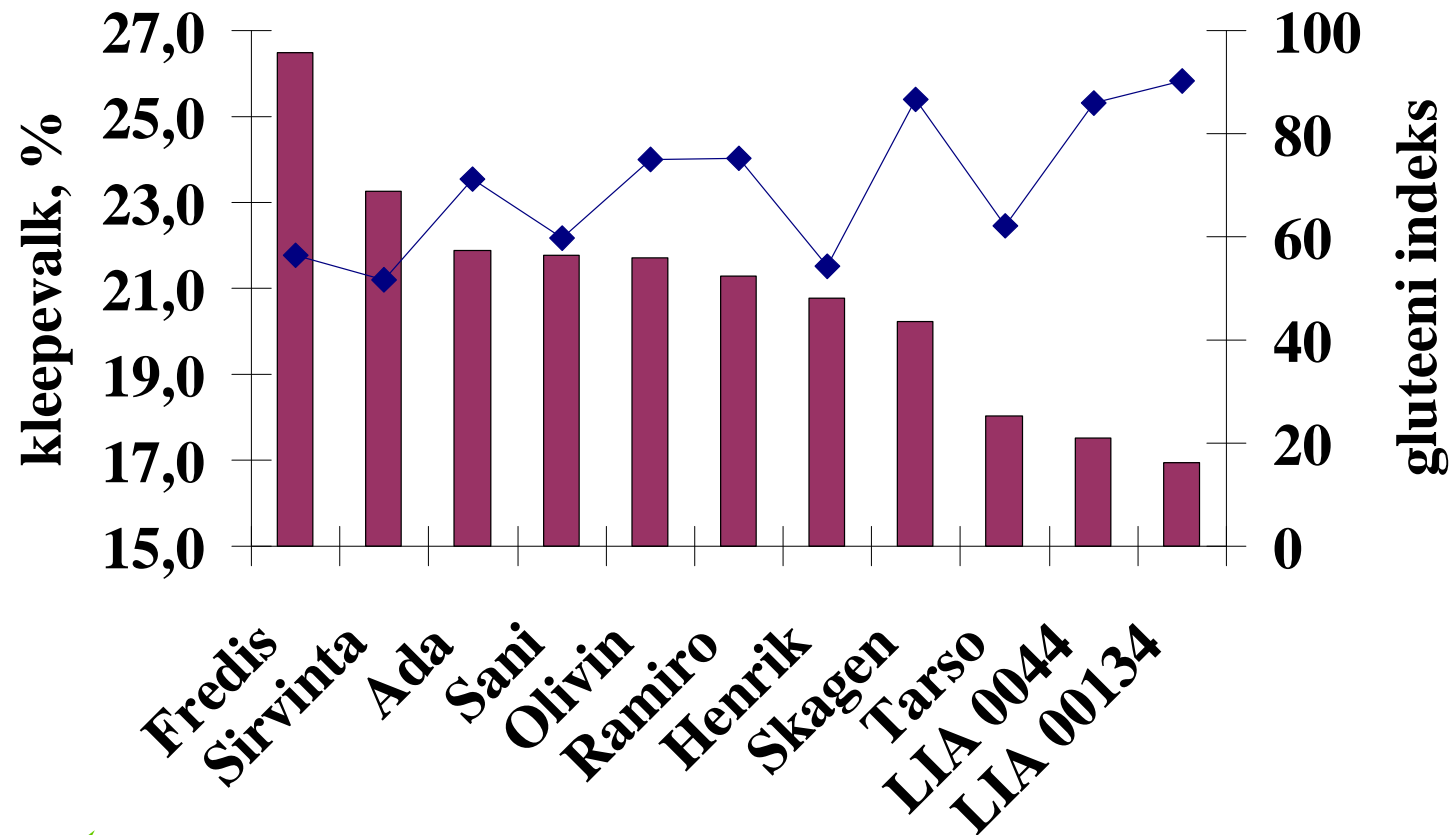
KLEEPEVALGU SISALDUS JA TUGEVUS

2011

KLEEPEVALGU SISALDUS JA TUGEVUS 2012

■ kleepevalk ◆ gluteeni indeks

EKSPORTVILJAL KASUTATAKSE EUROOPAS KVALITEEDI KONTROLLIMISEKS **ALVEOGRAAFI**

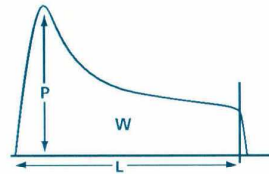
ALVEOGRAMMID

Typical characteristics of different wheat varieties

nabim Group 1

Suitable for bread flour – makes strong elastic dough and has excellent bread-making potential.

- high pressure (P)
- long time (L) to burst

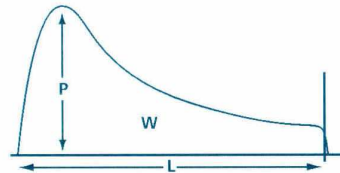
Typical range

Alveograph P/L	0.5 - 0.9
Alveograph W	>200

nabim Group 2

Suitable for bread and baking flours – most varieties having bread-making potential.

- low P/L ratio important

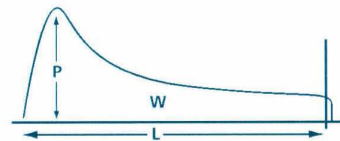
Typical range

Alveograph P/L	0.4 - 0.9
Alveograph W	170 - 310

nabim Group 3

Suitable for biscuit and blending flours – makes extensible dough, good for biscuits and blending with strong wheats.

- low pressure (P)
- long time (L)
- area under the curve (W) less critical

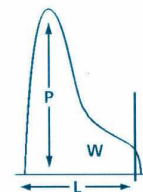
Typical range

Alveograph P/L	0.2 - 0.4
Alveograph W	70 - 100

nabim Group 4

Suitable for animal feed only – makes tough, inelastic dough

- high pressure (P)
- short time (L) to burst

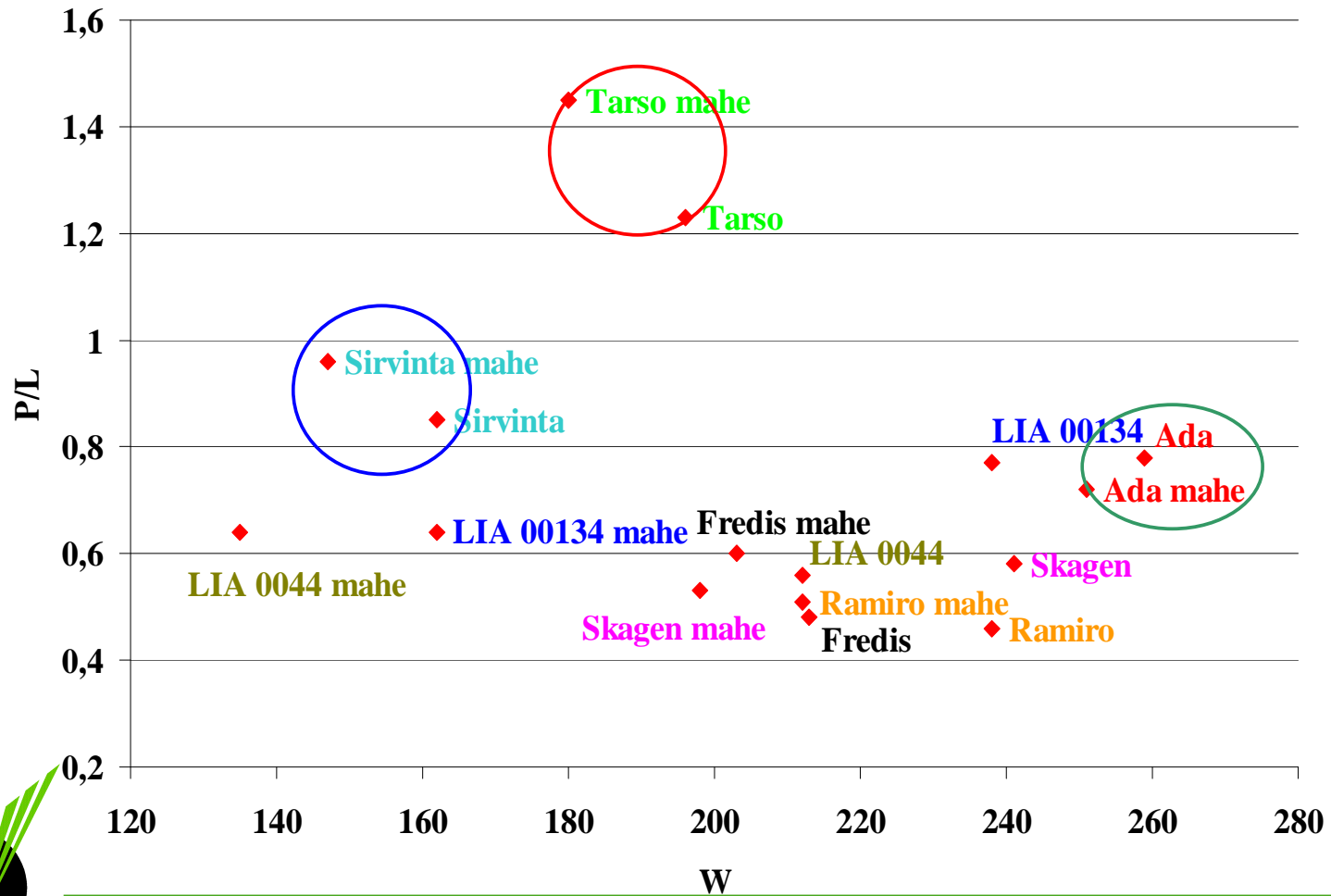

Typical range

Alveograph P/L	0.3 - 1.5
Alveograph W	60 - 140

ALVEOGRAMMID 2011

**KUI VALMIS NISUTERIS SAAB
NIISKUST, SAAB TA SIGNAALI, ET ON
VAJA UUESTI IDANEMA HAKATA**

**TERA TÄRKLIS LAGUNDATAKSE
SUHKRUKS, MIS PEAKS KASVAMA
HAKKAVAT IDU TOITMA HAKKAMA**

**KÜPSETUSJAHULE ON LAGUNENUD
TÄRKLIS HALB**

LANGEMISARV

VIHMAGA SÄILIB HEA LANGEMISARV=PEAS KASVAMAMINEKU
KINDLUS

TÄRKLISE LAGUNEMINE SUHKRUTEKS=IDANEMISPROTSESSI ALGUS

Sõltub sordist ja kasvutingimustest. Mõjutab küpsetuskvaliteeti.

Kokkuostul	I kategooria min 250
(Tartu veski kuni 2011)	II kategooria min 250
	III kategooria min 220

ALATES 2012 E JA A klass

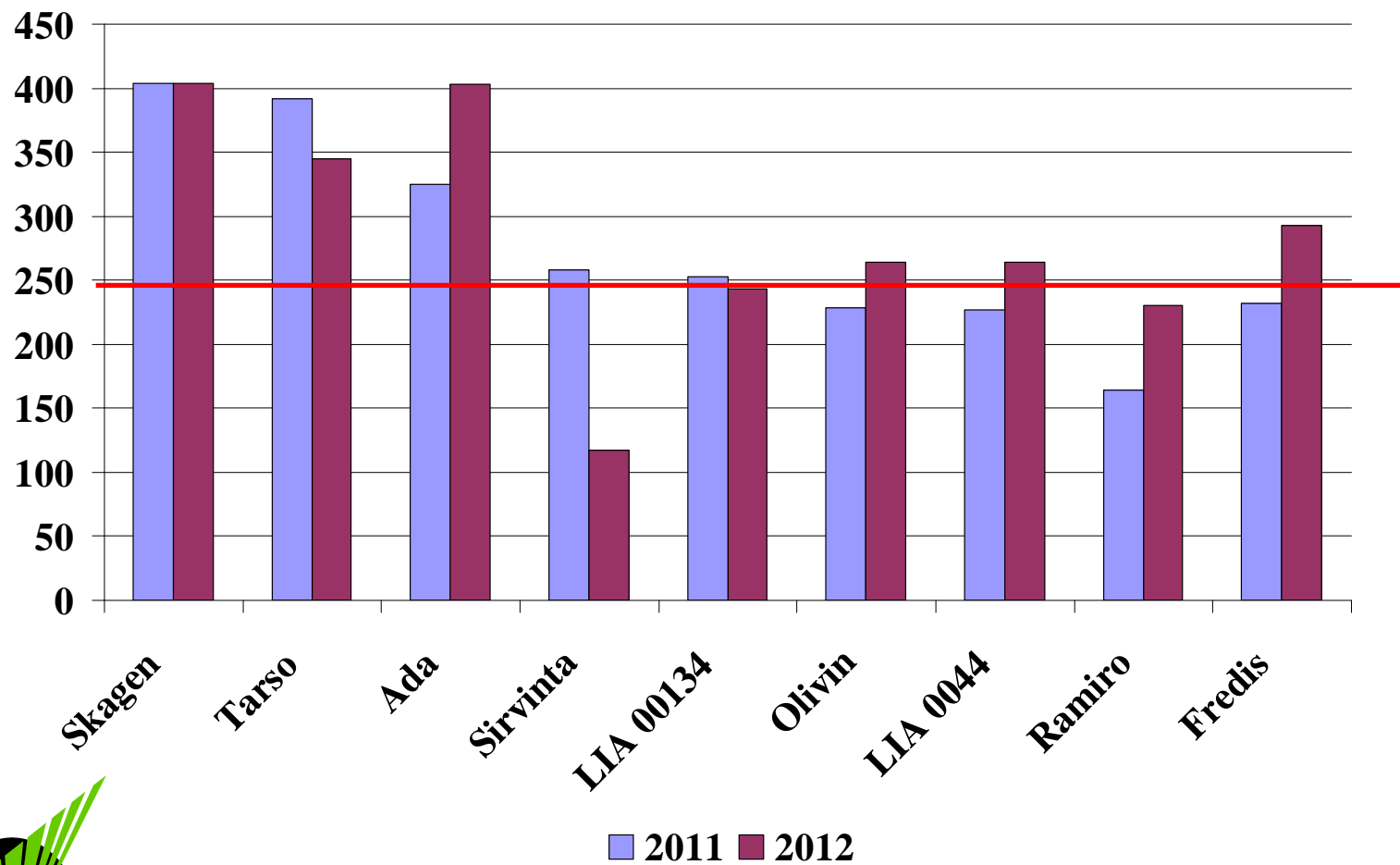
Jõgeva SAI 2004-2007:

Suvinisu 281 s	sõltub sordist 20%	aastast 62%
Talinisu 283 s	sõltub sordist 40%	aastast 40%

Korista valminud vili esimesel võimalusel!

LANGEMISARV - tärklise lagunemise näitaja

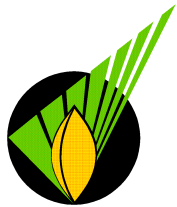
KÜPSETUSKVALITEET MAHEVILJELUSES

Vajaliku taseme saavutamine problemaatiline

Proteiini peaks terades olema 12,5 %

Kleepvagu sisaldus min 26-28 %

**Maheviljeluses on proteiinisaldus tavaliselt 1%
väiksem kui tavaviljeluses - Soome andmed.
Jõgeval ligi 2% väiksem**

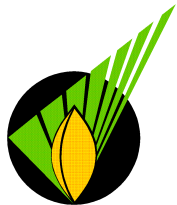

KÜPSETUSKVALITEEDI SAAVUTAMINE MAHEVILJELUSES

**Eelviljaks ristik või mingi
haljasväetiskultuur**

**Kevadel virts või mingi muu
orgaaniline väetis**

Vali kõrge proteiinisaldusega sort

TALINISU KASVATAMISE PÕHITÕED

Eelviljad: haljasväetiskultuurid või ristõielised - ristikurohke põldhein, lutsern, herne-kaera või herne-rapsi segatis, valge mesikas, lupiin

**Taimekasvatustalus võib külvikord olla näiteks järgmine :
mustkesa ristiku külviga – ristik – talinisu – hernes
vahekultuuriga – oder. Loomakasvatustalus kaer allakülviga –
ristik- talinisu – hernes vahekultuuriga – oder allakülviga**

Kevadel äestamine (umbohtude tärkamise ajal)

**Koristama võib hakata alates vahaküpsusest (alates terade
niiskusesisaldusest 22%).**

TALINISU KASVATAMISE PÕHITÕED

võimalikult viljaka mullaga põllud

küntakse 3-4 nädalat enne külvi

Külvatakse septembri esimesel dekaadil. Optimaalne külvisügavus on rasketel muldadel 3,5–4,0 cm ja kergematel 4,0–5,0 cm.

Peaks sügisel moodustama 2-3 võrset

külvisenorm **500 ???** idanevat tera ruutmeetrile. Olenevalt tera suuruselt külvatakse seemet 200-250 kg/ha

$KN=1000$ tera mass x idanevat tera m^2 /idanevus

Keyadel on äestamine

TÄNÄN!

